

(Strafrechtelijk) optreden ten aanzien van druggebruikers: nuloperatie of wondermiddel?

Inleiding

- ▶ Groot aantal druggebruikers in strafrechtelijke keten.
- ▶ De aanwezigheid van druggebruikers in de strafrechtelijke keten -> ambigue gevoelens :
 - ▶ Enerzijds druggebruikers als onverbeterlijke recidivisten,
 - ▶ anderzijds als personen die niet per definitie thuishoren in de strafrechtsbedeling, maar voor wie naar alternatieve afhandelingen moet worden gestreefd.
- ▶ Deze conventionele logica's bieden ons, door hun ambiguiteit, geen sluitend antwoord
- ▶ Welke reactiewijze dan het meest zinvol ?

Inleiding (2)

- ▶ Hier blijkt dan ook dat er nood is aan duidelijkheid over wat (strafrechtelijke) reacties ten aanzien van druggebruikers wel en niet kunnen realiseren.
- ▶ Antwoord op deze vraag wordt gegeven aan de hand van een recent Belgisch onderzoek, gekaderd in internationale literatuur.

Vertrekpunt: Belgisch onderzoek

- ▶ Onderzoek naar effecten van verschillende justitiële afhandelingen voor druggebruikers
 - Effecten: op basis van recidive en vooruitgang in verschillende leefgebieden
 - Justitiële alternatieve afhandeling: 9 alternatieven
 - Praetoriaanse probatie, bemiddeling in strafzaken, minnelijke schikking, vrijheid onder voorwaarden, probatieopschorting, probatieuitstel, voorwaardelijke invrijheidsstelling (VI), voorlopige invrijheidsstelling, elektronisch toezicht
 - Druggebruikers: inbreuken drugwetgeving of druggerelateerde voorwaarde (bv. behandeling)

Onderzoeksoopzet effectstudie

- ▶ Voor- en nameting: meting voor en na het opleggen van het alternatief
- ▶ Meten van crimineel gedrag, druggebruik en situatie in verschillende levensdomeinen
- ▶ In drie gerechtelijke arrondissementen
- ▶ Referentiejaar van de dossiers waren 1999 en 2001
- ▶ Toevallige selectie steekproef
- ▶ Follow-up periode van (ongeveer) vijf jaar

Methodologische beperking

- ▶ De Belgische straftoemettingspraktijk laat geen klassiek experimenteel design toe:
 - Magistraten opteren normaliter voor alternatieve sancties en maatregelen in de beoordeling van druggebruikers
 - Wanneer de gepleegde misdrijven te ernstig zijn, of wanneer de dader volhardt in criminaliteit, wordt een traditionele sanctie opgelegd
- ▶ Elke controlegroep zou dus wezenlijk verschillen van de experimentele groep

Methodologische beperking (2)

- ▶ Er wordt geen causaliteit aangetoond:
 - Niet *at random*, dus invloed van externe factoren kan niet worden uitgesloten
 - Mogelijkheid dat evoluties die al vooraf bestonden zich voortzetten
- ▶ Pluspunten van het design
 - Laat zien welke veranderingen optreden
 - Longitudinaal onderzoek
 - Onderzoeken van bestaande praktijken onder normale dagdagelijkse omstandigheden
 - Gekaderd in internationale literatuur ter ondersteuning van bevindingen

Aantal bestudeerde dossiers

Type gerechtelijk alternatief	Frequentie	%
Minnelijke schikking	60	10.6
Bemiddeling in strafzaken	44	7.8
Praetoriaanse probatie	7	1.2
Vrijheid onder voorwaarden	57	10.1
Probatieopschorting	93	16.5
Probatieuitstel	116	20.5
Voorlopige invrijheidstelling	62	11.0
Voorwaardelijke invrijheidstelling	91	16.1
Elektronisch toezicht	35	6.2
Totaal	565	100.0

Recidive: prevalentie (1)

- ▶ Basis = proces-verbaal: Doet zich na de alternatieve afhandeling een nieuw politiecontact voor waarvan proces-verbaal wordt opgesteld? 72%
 - Ruime maat voor recidive
- ▶ Veroordeling? Wordt de betrokkene opnieuw veroordeeld nadat het gerechtelijk alternatief werd opgelegd? (meest gebruikte maat in Europees onderzoek) 37%
 - Strikte maat voor recidive

Recidive: prevalentie (2)

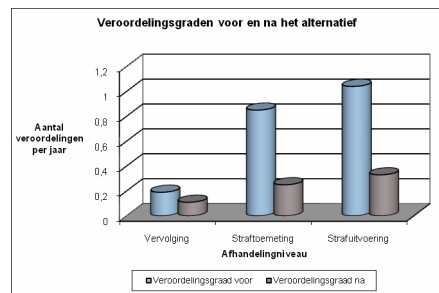
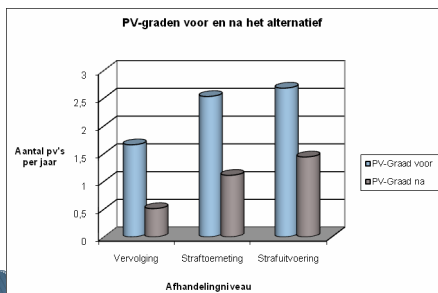
- ▶ Verschillen tussen de afhandelingniveaus (cf. profiel onderzoekssubjecten verschilt naargelang modaliteit die werd verleend o.m. op het vlak van druggebruik, gepleegde feiten)

	Opsporing	Straftoemeting	Strafuitvoering
Proces-verbaal	58%	70%	82%
Veroordeling	23%	36%	46%

- ▶ Hoge prevalenties MAAR geven eigenlijk een ondergrens weer:
 - 28% geen pv meer tijdens follow-up
 - 63% niet meer veroordeeld gedurende follow-up

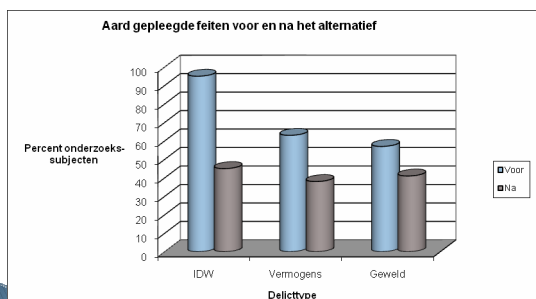
Omvang criminele activiteit

- ▶ Omvang criminele activiteit: Reductie in gemiddelde aantal pv's en veroordelingen per jaar op alle afhandelingniveaus
 - Meer dan 70% pleegt minder feiten na de afdoening dan ervoor

Aard criminele activiteit

- ▶ Aard gepleegde feiten: De onderzoekssubjecten plegen minder inbreuken op de drugwetgeving, vermogens- en gewelddelicten.

- Minder dan de helft van de onderzoekssubjecten (resp. 45%, 38% en 41%) heeft nog een proces-verbaal voor inbreuken op de drugwetgeving, vermogens- of gewelddelicten na de afdoening

Verschillen in recidive

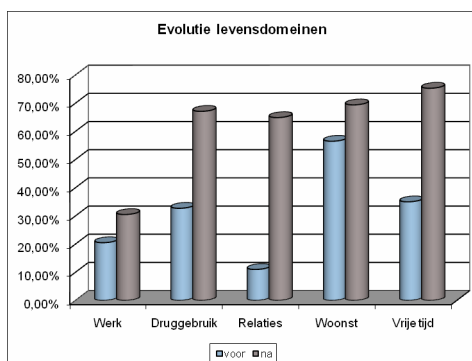
- ▶ Heroïnegebruikers en problematische gebruikers recidiveren vaker (nieuw pv)
- ▶ Degenen die beschikken over vast werk, recidiveren significant minder.
 - Mutatis mutandis hetzelfde voor huisvesting.
- ▶ Antecedenten geven meest significante verschillen.
 - Hoe meer politiecontacten men heeft gehad, hoe groter de kans dat men recidiveert (= nieuw pv).
 - Plegers van vermogens- of gewelddelicten recidiveren vaker

Levensdomeinen

Levensdomein	Situatie
Druggebruik	Geen druggebruik (meer)
	Gecontroleerd of gering gebruik
	Problematisch gebruik, mits het (zelf) aanpakken van het drugprobleem (bv contact met de drughulpverlening)
	Problematisch gebruik zonder contact hulpverlening
Werk	Vast werk/ regulier inkomen uit beroepsactiviteit
	Tijdelijke tewerkstelling
	Werkloosheid mits uitkering of steun
	Irregulier inkomen (voortkomend uit wetsovertreding)
Huisvesting	Vaste (zelfstandige) woonruimte
	Tijdelijke verblijfplaats (opvangtehuis, druginstelling, bij vrienden)
	Dakloosheid
Sociale relaties	Overwegend (ondersteunende) sociale contacten met niet-gebruikers
	Gemengde contacten: zowel contacten met niet-gebruikers als met personen die drugs gebruiken
	Enkel contacten in het gebruikersmilieu
Vrije tijd	Zinnige dagbesteding (vrijwilligerswerk, hobby's, gezin)
	Geen invulling tijdsbesteding

Levensdomeinen: evoluties

- ▶ Verbeteringen in elk levensdomein: het percentage onderzoekssubjecten dat

- op niet-problematische wijze gebruikt
- beschikt over vast werk
- beschikt over een vaste huisvesting
- overwegend ondersteunende contacten heeft
- en een ingevulde vrije tijd

is groter aan het einde van het alternatief dan aan het begin.

Recidive en levensdomeinen

- ▶ Congruentie tussen bevindingen levensdomeinen en recidive
 - Degenen die een afwezigheid van behandelings- of begeleidingsnoodzaak bereiken aan het einde van hun alternatief zijn ook degenen die minst gerecidiveerd hebben
- ▶ Belangrijke implicatie: recidivereductie gaat samen met het opbouwen van sociale bindingen/ sociaal kapitaal.
 - Dit verhoogt de kans dat deze veranderingen standhouden op langere termijn en dat de betrokkenen zich afwenden van crimineel gedrag.

Conclusie van dit onderzoek

- ▶ Reductie in (geregistreerde) criminaliteit
MAAR geen zekerheid mbt causaliteit
- ▶ Invloed van externe factoren mogelijk
 - Onderzoek heeft bijvoorbeeld consistent aangetoond dat druggebruikers 'age out' druggebruik en crimineel gedrag
- ▶ Vanuit strafrechtelijk beleid, is belangrijkste vraag of opleggen van alternatieve sanctie een voldoende antwoord biedt op druggerelateerde delicten, dan wel meer drastische maatregelen nodig zijn.

Kijken over het muurtje

- ▶ Heel wat onderzoek toont aan dat er sprake is van een succesvolle reductie in crimineel gedrag en druggebruik
- ▶ Echter: er zijn belangrijke verschillen tussen Angelsaksische (vnl. VS) studies en studies in andere (Europese) landen (cf. Stevens et al., 2005)
 - Wijst op de nood aan wetenschappelijke ondersteuning in diverse contexten en strafrechtssystemen

Kijken over het muurtje (2)

- ▶ Vooral studies in Europese context van belang
 - Grootschalig Europees onderzoek naar QCT (vgl justitieel en vrijwillig cliënteel): gelijkaardige effectiviteit
- ▶ Hoe scoort vrijwillige behandeling?
 - Deze drughulpverlening effectief, zowel wat betreft het verminderen van druggebruik en criminaliteit als het verbeteren van gezondheidstoestand en tewerkstellingsgraad

Conclusie

- ▶ Startend vanuit een Belgisch onderzoek gingen we op zoek naar antwoorden over de effectiviteit
 - Recidivegraden relatief hoog, maar progressie op het vlak van recidive, druggebruik en in verscheidene levensdomeinen.
- ▶ Echter, een blik over het muurtje leert dat ook in andere landen positieve resultaten en vergelijkbare indicaties van progressie worden teruggevonden.
- ▶ Samen genomen biedt evaluatieonderzoek een uitweg uit ambiguïteit.